

เทศน์เช้า วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

โลกความจริง มารยาทสังคมโลกเราต้องเห็นใจกัน ความเห็นใจกัน เห็นใหม่ ต้องเอาอกเอาใจกัน เอาอกเอาใจกันมันก็สภาวะอย่างนั้น แต่นั่นนะถ้าเอาความเป็นจริงขึ้นมา พุคความเป็นจริงมันสะท้อนใจทั้งนั้น เวลาอยู่ครูบาอาจารย์นะ เวลาสะท้อนใจมันขนพองสยองเกล้า มันสะท้อนกิเลส ถ้าสะท้อนกิเลส เรามีโอกาสได้แก้ไขไง อันนี้เราไปถนอมรักษากันเอง

คูสิ เวลาเราบวชมา เราตั้งใจ ทุกคนบวชมาตั้งใจนะ ตั้งใจทำคุณงามความดี แต่พอไปคุ้นชินกับความรู้สึกของตัวเอง คนเห็นใหม่ คุณเขยใหม่ คุณสถานะใหม่ ทุกคนบวชเข้าไปแล้ว ทุกคนอยู่ในสถานะใหม่ ทุกคนอยากจะทำคุณงามความดีทั้งนั้น แต่เวลาทำคุณงามความดีเข้าแล้วมันเข้าไปคุ้นชิน พอมันไปเคยชินไป

“ความเคยชิน” ความเคยชินไม่ตื่นตัว เราต้องทำให้ตื่นตัว การตื่นตัวมันเห็นผิดเห็นถูก เราจะตื่นตัวตลอดเวลา การภาวนาเราต้องตื่นตัวนะ เห็นโทษใจ ถ้าเราเห็นโทษขึ้นไปทุกอย่าง เราจะไม่เข้าไปจับหรก เราจะทำรักษาตัวเราเอง ครูบาอาจารย์ท่านระวังตรงนี้มาก เวลาชุดงค์กัน ชุดงค์กันเพื่ออะไร เวลาคุ้นชินกับสถานที่ที่บิ๊บเราจะเปลี่ยนตลอดไป พอคุ้นชินบิ๊บ มันประสาเราเลย หลวงตาท่านบอกคุ้นชินก็หน้าด้าน พอหน้าด้านขึ้นไปมันไม่เห็นภัยไป

พอเห็นภัย เวลาเทศน์ธรรมะมันต้องทำให้เราตื่นตัวตลอดเวลา การตื่นตัวมันเห็นภัย เหมือนสัตว์ป่าเลย ถ้าสัตว์ป่ามันตื่นตัวนะ มีสติอยู่นะ มันจะไม่โดนเขาเอาไปเป็นอาหาร ถ้าสัตว์ป่ามันเพลินนะ เดียวมันก็เป็นอาหารเขา เห็นใหม่

แล้วใจเราผลอตลอดเวลา เป็นเหยื่อของกิเลส กิเลสมันจะกินเราตลอดเวลาเลยแล้วเหยียบย่ำไปตลอดเวลา ถ้าเหยียบย่ำตลอดเวลา เห็นใหม่ เพราะอะไร เพราะว่าสิ่งนี้เป็นธรรมดา แล้วก็ว่ากันโดยทางโลกใจ นี่โลกเป็นใหญ่ ถ้าโลกเป็นใหญ่ต้องเป็นอย่างนั้น เอาให้โลกเป็นใหญ่

ถ้าธรรมเป็นใหญ่นะ เราจะมีสติสัมปชัญญะของเรา แล้วจะตื่นตัวของเรา พอตื่นตัวแล้วอะไรผิดละ มันจะแยกแยะนะ ตัวไหนผิดตัวไหนถูกมันจะแยกแยะไปตลอด แยกแยะแล้วก็แยกแยะแบบเด็ดๆ

เด็กๆ คุณติ เด็กเกิดมานะ ถ้ามันเลี้ยงง่ายนะ พ่อแม่พอใจแล้ว เด็กของเราลูกเรานี้เลี้ยงง่าย ไม่กวนไม่แงแแง แล้วถ้ามันจะเลี้ยงง่ายขึ้นมา แล้วจะเลี้ยงง่ายตลอดชีพได้ไหม โตขึ้นมาไม่ทำงานมันได้ไหม ไม่ได้หรอก

ความดีของเด็ก ถ้ามันเลี้ยงง่าย เราเลี้ยงง่าย พ่อแม่มีความสุขสบายใจ แต่เด็กแล้วมันก็ต้องขยันหมั่นเพียรขึ้นมา โตขึ้นมามันต้องขยันหมั่นเพียร โตขึ้นมามันจะไปนอนอยู่อย่างนั้นไม่ได้หรอก แต่ถ้าเด็กมันกวนอยู่ข้างล่าง มันก็ไม่ไหว

นี่ก็เหมือนกัน เราเวลาภาวนาไป เรารักษาของเราไป มันจะแยกแยะไปเรื่อย เห็นความถูกความผิดของเราไปเรื่อย มันจะละเอียดไปเรื่อย ละเอียดเข้าแล้วมันจะย้อนเข้ามาหาตัวเราได้ ถ้าเราย้อนเข้าหาตัวเราไม่ได้ มันจะไม่เข้าไปชำระความสะอาดไม่มีหรอก มันก็เป็นมารยาทสังคม เป็นเรื่องของโลกไปหมดเลย เรื่องของโลกมันก็เป็นความเห็นของโลก เห็นใหม่

คุณะ เวลาสัตว์ใหญ่ คุณติ คุณช้างสิ เวลามันจะกินน้ำสงสารนะ กว่าจะกินอ้อมกินเต็ม กินที ๒๐ กิโลแล้วคุณปลาตัวใหญ่ พวกปลามันต้องหาเหยื่อของมัน เห็นใหม่ มันต้องสงสารมัน แต่เวลามดมันก็กินอาหารประสามัน คุณติ มันกินเกสรกินอะไรมันก็อ้อมเต็มของมัน แล้วแต่ว่าเขาเกิดมาในสถานะไหน

แต่เหมือนกัน ความหยาบละเอียดของใจก็เหมือนกัน ถ้ามันต้องการมาก ถ้าเราปรนเปรอมมันมาก มันยิ่งต้องการมากไป เราต้องยับยั้งมัน ถึงต้องมีสมาธิ ต้องยับยั้งมันให้ได้ นี่คือการกระทำของเรา

นะ นี่คือแก่นของศาสนาไง ถ้าเราพูดถึงศาสนา ถ้าไม่พูดถึงศาสนาไม่พูดถึงหัวใจก็ไม่ได้ เพราะหัวใจมันเป็นภาชนะที่บรรจุศาสนา มันเป็นปัจจัยตั้ง มันเป็นความสัมพันธ์ของใจ

ใจสัมพันธ์สิ่งใด เวลาใจสัมพันธ์ความทุกข์ เราไม่ต้องการสิ่งใดเลย เราไม่ต้องการสิ่งที่ขัดแย้งกับความรูสึกของเรา แต่มันเกิดตลอดเวลา เห็นใหม่ เราก็ไม่รู้ เราแก้ไขอะไรไม่ได้ แต่เวลามันปล่อยวางเวลามันเริ่มมีความรูสึกสิ่งที่ดีๆ ขึ้นมา เห็นใหม่ มันเกิดมาจากไหน เกิดจากการที่เราคืนคว้านะ เกิดจากการถนอมรักษา ถ้าเราไม่ถนอมรักษา คุณติ ดูเรามีบาดแผลขึ้นมา มีบาดทะยักขึ้นมา เราต้องเสียชีวิตนะ ถ้าเราไม่มีวัคซีนกันบาดทะยักไว้ ถ้าเป็นบาดทะยักแล้วเรารักษาไม่ดี เห็นใหม่

แล้วเวลาแผลของใจมันยิ่งกว่าบาดทะยักอีกเพราะอะไร เพราะมันข้ามภพข้ามชาตินะ สิ่งใด คุณติ ความบาดหมางกัน การกระทบกระทั่งกัน เวลาเกิดขึ้นมา ทำไมคนนั้นเกิดขึ้นมาแล้วมันมีปัญหากันไปตลอดเลย บุญกรรมนี้สำคัญมากเลย สำคัญเพราะมันเป็นความรูสึกจากภายใน เห็นปั๊บมันสะท้อนใจเลย

ถ้าเห็นปั๊บสะท้อนใจ มันมีการสะท้อนใจ ถ้าเห็นแล้วมันมีความผูกพัน เห็นใหม่ สิ่งที่เราสร้างสิ่งที่ดีๆ ความสิ่งที่ดีถ้าเราควบคุมตรงนี้ได้ เห็นใหม่ เราจะไม่เป็นบาดทะยัก เราจะไม่ทำลายความรูสึกของเราเอง สิ่งที่เราได้มาเราพอใจของเรา มันเป็นแผลใจทั้งนั้น ถ้าเป็นแผลใจมันฝังไปกับใจ แล้วบอกสิ่งนี้ไม่มี นามธรรมไม่มี

นามธรรมนี้สำคัญกว่ารูปธรรมอีก สำคัญกว่าสิ่งที่เป็นวัตถุอีก เพราะวัตถุมันช่วยกันได้ มันแก้ไขได้ มันเจือจางกันได้ แต่นามธรรม คุณติ เวลาเราทุกข์ใจเสียใจได้แต่ปลอบประโลมกันข้างนอกนะ แต่มันไม่เข้าถึงความรูสึกของเราเลย

แต่ถ้าเรามีอำนาจาสนา มันจะรู้ตัวของมัน มันสะท้อนใจของมัน อย่างครูบาอาจารย์ท่านพูดกันสะท้อนใจเรา เห็นใหม่ สะท้อนใจให้เราจุกคิดนะ ว่าที่เราคิดอยู่เราทำอยู่มันมรรคหยาบๆ นะ ความที่มันหยาบๆ แต่เราไม่เคยเห็น เราไม่เคยเจอ เราเจอสิ่งใดเราก็ตื่นเต้นไปกับความเคยใจของเรา เราจะตื่นเต้นนะ สิ่งนี้มหัศจรรย์ๆ

ความมหัศจรรย์นะ สิ่งที่ดีกว่านี้ยังมีอยู่ๆ มันละเอียดลึกซึ้งเข้าไปจนเวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ทอดธุระเลยนะ จะสอนใครได้อย่างไร ทั้งๆ ที่ปรารถนามารื้อสัตว์คนสัตว์นะ รื้อสัตว์คนสัตว์คือปรารถนาจะมาช่วยเหลือ จะมาเจอ जानกัน แต่เจอ जानไปเขาไม่เข้าใจเลย

คูลี เขาถือของเข้ามา บอกนี่เป็นวัตถุ เราไปติดข้อมันแล้วจะทำให้เราเป็นขี้ขำมัน แล้วก็ขี้ขำมันอย่างไรก็ของๆ เรา เป็นของๆ เรา เราได้ของเรามา

ถ้ามันเป็นสมบัติ เรารักษา เราดูแลของเรา มันเป็นหน้าที่นะ แต่ถ้ามันต้องการมากกว่านั้น มันต้องการสิ่งที่มันจะเป็นไปไม่ได้ นั่นค้นหาความทะยานอยากอยู่ตรงนั้น ตรงสิ่งที่มันจะเป็นไปไม่ได้ เราคาดหมายกันไป เราจินตนาการกันไปจนมันเป็นไปไม่ได้ นั่นค้นหาความทะยานอยาก

แต่ถ้ามันเป็นความจริง เราต้องถนอมรักษาเพราะอะไร เพราะสิ่งนี้มันเป็นเครื่องแสดงออก สติสัมปชัญญะ เรามีสติ เรามีสัมปชัญญะ เรามีความละเอียด เรามีความเกรงกลัว เราไม่กล้าทำอะไรๆ เลย เพราะทำอะไรๆ มันขัดแย้งกับความรู้สึก เห็นไหม คูลีมันเศร้าหมอง มันเศร้าหมองเพราะอะไร?

เพราะว่าเราทำความผิดพลาดในหัวใจแล้วมันก็จะเศร้าหมอง ความเศร้าหมองมันทำให้เรากัดหนอง เห็นไหม ใจกัดหนอง แต่ถ้าเราทำความถูกต้อง เห็นไหม เรืองอาจกล้าหาญ มันฟ้องใส มันฟ้องใสเพราะอะไร เพราะสิ่งนี้มันถูกต้องทั้งหมด โลกเขาจะไม่รับผิดชอบอย่างไรก็แล้วแต่ มันเรื่องของโลก มันเรื่องของภายนอก

เหมือนกับนี้ เรารับรู้ร้อนรู้หนาวของเราเอง ผู้อื่นเขาบอกเราร้อน เขาจะเอาแต่สิ่งที่มาให้เรา บำบัดความร้อน ไม่ใช่ เราหนาว เราต้องการความอบอุ่น เพราะเราหนาวอยู่ ถ้าเราร้อน เราต้องการความร่มเย็น เห็นไหม มันเป็นความรู้สึกของเรา เขารู้ทีหลังเรานะ ใจของเราก็เหมือนกัน ถ้าใจเรามันเป็นสภาวะแบบนั้น ธรรมชาติมันเป็นแบบนี้ไง มันถึงว่าการคาดหมาย คาดหมายกันไปจากภายนอก ถ้าการคาดหมายจากภายใน มันจะย้อนกลับภายใน เห็นไหม

โคนำฝูงนะ สิ่งทีโคนำฝูง ถ้าสิ่งที่เราเจอเป็นสิ่งที่ดี เห็นไหม แล้วแต่สังคม ถ้าสังคมดี ครูบาอาจารย์ที่ดี เราเกิดมาสิ่งที่ดี มันจะพาไปสิ่งที่ดี แล้วมันมีเขว้ปัญญาด้วย เขว้ปัญญามันทดสอบได้

เพราะอะไร เพราะมันทำไปแล้วมันจะไม่มีความเอ๊ะ มันไม่มีความลังเลสงสัยใจ มันลงใจได้ไง ความลงใจเรา มันจะลงใจได้นะ มันจะเชื่อใจมันใจของเรา

แต่ถ้าเราไม่ลงใจนะ เราไม่ลงใจเพราะเราเห็น สิ่งการกระทำมันขัดแย้งกับสัจจะความจริง ถ้าขัดแย้งกับความจริง เราก็สะเทือนใจเราแล้ว มันไม่น่าใช่ออย่างนี้ มันไม่น่าใช่ออย่างนี้ ความไม่น่าใช่ ความลังเลสงสัยมันไม่สะอาดบริสุทธิ์ ถ้าความสะอาดบริสุทธิ์มันเข้ากันได้

คูติ คูแหล่งลำธารต่างๆ เห็นไหม มันไหลลงไปเป็นแม่น้ำ แม่น้ำมันต้องไหลลงทะเล มันต้องเป็นไปทางเดียวกัน ธรรมชาติต้องเป็นไปทางเดียวกัน ความรู้สึกมันจะเป็นไปทางเดียวกัน

ความสะอาดบริสุทธิ์ หัวใจมันสะอาดบริสุทธิ์ เพียงแต่ว่าเราเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูก ความเข้าใจเห็นไหม ความเข้าใจคือความเห็นของเรา ความเห็นนี้เขาว่าจินตนาการ คือสิ่งที่เราจินตนาการของเรา มันจะสมความเป็นจริงไหม แต่ถ้าเข้าไปถึงที่สุดแล้วมันต้องเป็นความจริง มันเป็นความจริงของเราเกิดมาจากใจ เกิดจากสัมผัสอันนั้นแล้วมันส่งไปที่ใจนี้เพราะมันข้ามภพข้ามชาติ เวลามันตายมันหมุนเวียนไปตามวัฏฏะ จิตนี้หมุนเวียนไปตามวัฏฏะ แต่ถ้ามีสิ่งที่ดีๆ พาไปมันจะหมุนพาไปเกิดสิ่งที่ดีนะ ถ้าสิ่งที่ดีๆ ปัจจุบันนี้ ถ้ามันสะอาด มันสะอาดที่นี้ ไม่ต้องมีใครบอกเลย

สิ่งที่ไม่มีการบอกเพราะอะไร เพราะเขาบอกมาจากข้างนอก เห็นไหม อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ถ้าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนรักษาตนได้ ถ้าตนรักษาตนได้ ตนจะมีจุดยืนของเรา ถ้าจุดยืนของจิตมันมีขึ้นมานะ มันจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นมา ใจมันจะก่อร่างสร้างตัวขึ้นมานะ ถ้าใจก่อร่างสร้างตัว ปัญญา มันเกิด สิ่งต่างๆ มันก่อร่างสร้างตัว มันเป็นอย่างนี้จริงๆ

แต่ถึงที่สุดแล้วมันต้องรวมตัวแล้วมันทำลายกันไป มันเป็นนามธรรม มันรวมตัวแล้วมันทำลายกันไป สิ่งที่ทำลายกันไปมันถึงต้องก่อร่างสร้างตัวทำให้ขึ้นมา สติก็ต้องฝึก ใจทุกอย่างต้องฝึก เราบอกว่าสิ่งที่มันเป็นนามธรรมมันทำลายไปแล้ว เราไปสร้างทำไม เพราะเราไม่ได้สร้างสม เราถึงไม่มีกิจ ญาณคือเราไม่มีการกระทำ เราไม่เห็นการเป็นไปของจิต เห็นไหม

เราไปเห็นแต่สมบัติของคนอื่น แล้วเราจะไปแชร์สมบัตินั้นเป็นของเรา สิ่งที่ทางโลกที่เป็นวัตถุ มันแชร์กันได้ มันช่วยเหลือกันได้ แต่สิ่งที่เป็นธรรมมันแชร์กันไม่ได้นะ เวลาให้ผลไปกรรมไครกรรม มัน ความเป็นไปของมัน เห็นไหม ความต้องการของใจก็ไม่เหมือนกัน ความสุข-ความทุกข์ในใจไม่เหมือนกัน ความไม่เหมือนกันมันจะแชร์กันได้อย่างไร แชร์ขึ้นมาแชร์เอาแต่ความขัดแย้ง เรามีกิเลส ตัณหาความทะยานอยากเต็มหัวใจเลย เราต้องการตามความปรารถนาของกิเลสของเรา

แต่ครูบาอาจารย์ของท่านเป็นธรรม สิ่งที่เป็นธรรมนี้แชร์ขึ้นมา พอแชร์ขึ้นมาก็เป็น สติสัมปชัญญะเป็นหน้าที่ไปยับยั้งกิเลส มันยิ่งผลักไสนะ ตัณหา-วิภวตัณหามันผลักไส มันไม่ต้องการ ใจ เพราะอะไร เพราะเราต้องการแชร์สิ่งที่มีมันเป็นความพอใจของเรา เป็นสิ่งที่ว่าความพอใจ คือการ ที่ว่าเราจะสะสม เราจะได้สิ่งที่เรามาตามความปรารถนา แต่ครูบาอาจารย์บอกให้เสียสละ ให้ตั้งสติ ให้ ควบคุมใจให้ดี เห็นไหม มันเป็นการขัดแย้งกับเรา มันเลยแชร์กันไม่ได้

แต่ถ้ามันเป็นธรรมนะ มันแชร์กันได้ มันเข้ากันได้ทุกอย่าง อริยสังข์เป็นอันเดียวกัน ความรู้สึก เป็นอันเดียวกัน สติก็เป็นอันเดียวกัน สมาธิก็เป็นอันเดียวกัน ปัญญาที่เป็นอันเดียวกัน เพียงแต่เข้ม แยก อ่อน ต่างกัน ความแก่อ่อนต่างกันคือว่าเราต้องใช้เพียงเท่านี้ไง เรามีความสกปรกแค่นี้ ในหัวใจมีความ สกปรกแค่นี้ การชำระล้างด้วยน้ำแค่นี้มันสะอาดแล้ว นี่ก็พอแล้ว

แต่ถ้าความสกปรกของเรา มันเป็นขยะพิช มันเป็นสารพิช มันเป็นเชื้อ มันเป็นสิ่งที่กัศจรรย์รอน เข้าไปในเนื้อ เราต้องทำความสะอาดเข้าไป ต้องทำความสะอาดมากกว่านั้น เห็นไหม

บุญกรรมเป็นอย่างนี้ บุญกรรมเพราะอะไร เพราะว่าเราว่าเรามีศักดิ์ศรี เรามีความรู้สึกอันลึกซึ้ง เห็นไหม ความลึกซึ้งของมันกัศจรรย์รอนเข้าไปในเนื้อของใจ พอเข้าไปในเนื้อของใจ เราจะไปชำระล้างมัน เราก็ดูต้องเข้าไปชำระล้างในเนื้อของใจ งานของเราก็ดูต้องเข้มข้นกว่าเขา งานของเราต้องหนักแน่นกว่า เขา งานของเราต้องละเอียดกว่าเขา นี่ไง เวลาปัญญาขึ้นมา คนบ้านหลังใหญ่ เห็นไหม ถ้าทำความสะอาด บ้านของเราสะอาดแล้วบ้านหลังใหญ่เราจะนอนขนาดไหนก็ได้ เราจะใช้ประโยชน์ได้มากมาย บ้านหลังเล็ก.. บ้านหลังเล็กทำความสะอาดได้ง่าย เห็นไหม แต่ใช้ประโยชน์ได้น้อย

จิตก็เหมือนกัน ถ้าความเข้มของใจ ใจมันมีแปลล็กเข้าไป เรายุทธขนาดไหนนะ เราเข้าใจเรื่อง การรักษาแปลล็กที่ลึก การรักษาเป็นหัวใจ เราจะรักษาคนอื่นได้ง่ายๆ เลย เราจะดูแลคนอื่นได้สะดวก ด้วยเพราะอะไร เพราะแปลล็กของเราลึกซึ่งกว่า การกระทำของเราได้ละเอียดรอบคอบกว่า เราจะรักษา เขาได้ เห็นไหม นี่ครูบาอาจารย์เป็นแบบนี้

ถ้ามีประสบการณ์ในหัวใจมีมาก มันจะรักษาเขาได้มาก มันจะเป็นสิ่งที่แนะนำเขาได้มาก ถ้ามี น้อยเราก็ได้น้อย นี่ขณะเล็ก ขณะใหญ่ ขณะที่ความเป็นไป อำนาจวาสนาของคนต่างๆ กันไป สิ่งต่างๆ กันไปต้องสะสมมาต่างๆ กันไป การกระทำต่างๆ กันไป ต่างๆ กันไปทั้งนั้น คนเกิดมาไม่เหมือนกัน พ่อแม่เดียวกันความเห็นก็ไม่เหมือนกัน ความรู้สึกก็ไม่เหมือนกัน แต่สุข-ทุกข์ได้เหมือนกัน

ความว่าสุข-ทุกข์ สุขก็คือสุข ทุกข์ก็คือทุกข์ มากน้อยต่างกัน ความเป็นไปต่างกัน เห็นไหม ถึง ว่ามันเกิดมาจากการเราสร้างสติ เราได้ทำบุญกุศล เราได้สะสมของเรามา อำนาจวาสนาเรามีคนไม่ เหมือนกัน สิ่งที่ทำอำนาจวาสนาเรามีเกิดมาจากไหน เกิดมาจากสร้างสมมาทั้งนั้น เกิดจากการกระทำ ทั้งนั้น ไม่ลอยมาจากฟ้า บารมีไม่ลอยมาจากฟ้าหรอก

ตอนนี้เรามีบารมี บารมีของเราคือว่าเราเห็นสมบัติอันละเอียด เราเห็นสมบัตินะ คุณิ ทางโลก เขา เห็นไหม สิ่งที่เป็นวัตถุเขาคิดเอามาเป็นค่า ๒๕ เพอร์เซ็นต์ สมบัติของความรู้สึกความคิดของ สังคม ถ้าคิดออกมาเป็นค่านะ วัตถุค่านะ ๘๕ เพอร์เซ็นต์ ความรู้สึกในหัวใจของเรา ความรู้สึกของเรา สมบัติในใจของเรามีคุณค่าถึง ๘๕ เพอร์เซ็นต์ ร่างกายนี้ ๒๕ เพอร์เซ็นต์ทั้งนั้นละ

ของจากภายนอก เห็นไหม แล้วเราไปตื่นจากของภายนอกกัน เราถึงไม่เห็นความเป็นไปของใจ เราถึงไม่ให้กับความเป็นไปปัญญาของสังคม ปัญญาของสังคมนะ สังคมเราตกผลึกในปัญญา วัฒนธรรมของต่างๆ เกิดมาจากความรู้สึก เกิดมาจากใจ นี่จะเป็นประเพณีวัฒนธรรมเฉยๆ

ถ้าเกิดมาจากเรา เกิดมาจากมรรค เกิดมาจากในอริยสัจ เกิดมาจากสมบัติของศาสนา เกิดจาก การเป็นไป สมบัติของศาสนา เห็นไหม เราก็แบ่งสมบัติศาสนา ธรรมาสันเป็นสิ่งที่ว่าเป็นวัตถุในวัด

อันนั้นเป็นศาสนวัตถุ ศาสนธรรม ศาสนธรรมเห็นใหม่ สัจจะความจริง อริยสัจจะ เห็นใหม่ สมบัติ
ศาสนาอยู่ที่นี้

แล้วเครื่องที่บรรจุมันไม่ได้บรรจุไว้ในห้อง ห้อง คูสิ เราเปิดตู้พระไตรปิฎกเอาหนังสือออกมา
มันจะว่างหมดเลย เห็นใหม่ ไม่มีอะไรเป็นวัตถุเลย แต่ในหัวใจของเรามันจะมีความคิด มันจะมีปัญญา
มันจะมีความรู้สึก สมาธิเป็นอย่างนี้ ทุกอย่างเป็นอย่างนี้ สมบัติมันอยู่ที่นี้ แล้วแสดงออกมาเป็นธรรม
แท้ๆ เป็นตามความจริงออกมาจากหัวใจ เห็นใหม่ สิ่งที่ธรรมแท้่ออกมาจากใจ ถึงเป็นประโยชน์กับใจ
จากใจดวงหนึ่งให้กับใจดวงหนึ่ง เอวัง